

Tartalom	Kedves Élet és Tudomány!	Kislexikon
XXXVI. évf. 8. szám 1981. II. 20. 227 NEMCSAK JÁTEK – PAPIRBÓL REPÜLŐK Rohács József 231 INFARKTUS UTÁN VISSZATÉRÉS A MINDENNAPI ÉLETBE Dr. Hoffmann Artúr 233 BÜNBE TASZIT, VAGY VISSZATART? A KÖZGONDOLKODÁS ÉS A JOG Sajó András 235 ÉVEZREDEK JELKÉPEI DANAÉ Dr. Balázs György 236 ÁRPÁD-KORI KOVÁCSMŰHELY A ZALA MEGYEI CSATÁRON Dr. Valter Ilona 239 AZ ASZTROLOGIA Csaba György Taracsák Gábor 242 MI A SZOCIOBIOLOGIA? Dr. Csányi Vilmos 244 NÉGYSZEMKÖZT AZ ORVOSSAL: VÉDŐOLTÁS GONORREA ELLEN? Dr. Pécsi Tibor 246 NYELV ÉS ÉLET: HOÁTFÓVÁS EMŐD TERSÉGÉBEN É. Kiss Sándor 246 REPÜLUNK A JÉGEN! A JÉGVITORLÁS Bedő István 251 KIALLÍTÁS 252 A TUDOMÁNY VILÁGA 255 A HÁTLAGON: HATÓKRÓS SZEKÉR Dr. Bellon Tibor	Az <i>Élet és Tudomány</i> ez évi <i>Kalendáriumában</i> nagy érdeklődéssel olvastam <i>Hazslinszky Tamás</i> cikkét a <i>Hajnóczy-barlangról</i>. Azt a hegyet, ahol a barlang található, ÓDOR-VÁRNAK nevezik. Ezt a hegynevet kizárólagosan a köznévi <i>odor</i> (= üreg) és <i>odorjas</i> (= üreges) szóval hozzák összefüggésbe mindazok, akik a <i>Bükknek</i> e részével foglalkoztak. Ésszerűnek is látszik ez a föltevés, hiszen több üreg és barlang található ott. A magyarázat legelső hibája az, hogy az <i>odor</i> szót a környéken ebben a jelentésben <i>nem ismerik</i>. (Ezt egyebek között onnan is tudom, hogy a szomszédos <i>Cserépfalun</i> születtem, s ott is nőttem fel.) A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára is csak 1708-ból tudja biztos adatként megnevezni a köznyelvi <i>odor</i> szót. A helyi ejtés — <i>Ódor</i>, illetőleg <i>Ódor-vár</i> (hosszú ó-val!) — pedig kizárja, hogy az <i>odú</i> + <i>-r</i> képzős változatról van szó. <i>Pesty Frigyes</i> már valamivel közelebb állt az igazsághoz, amikor e kifejezést az <i>Adorján</i> személynév <i>Odorján</i> alakváltozatából származtatta. Való igaz, hogy az <i>Odor-vár</i> szó előtagja <i>személynévi</i> eredetű! Ismerünk egy 1351-ből származó oklevelet, amelyben <i>Erzsébet királyné</i> a hatvani konvent előtt megparancsolja <i>Peskó</i> odori alkaptányoknak, hogy <i>Cserépfalun</i> és <i>Bogácson</i> ne szedjen dézsmát, s lakóit se háborgassa. A vár neve ekkor — tehát <i>I. Lajos</i> korában — így hangzott: <i>OLDRUH</i>. Ez a német <i>Oldarich</i> személynévből származik, s a magyarban szabályos hangfejlődéssel először <i>Oldruh</i>, majd <i>Odor</i> lett. Egyébként nem ez az egyetlen <i>Odor</i> helyneve; az egykori <i>Sáros megyében</i> <i>Alsó- és Felsőodor</i>, valamint <i>Vas megyében</i> is volt <i>Odorfa</i>, <i>Szentodorfa</i> nevű falu. Sőt, az <i>Odor</i>, <i>Odor</i> magyar családnevek is innen származnak. A teljesség kedvéért hadd jegyezzem meg azt is, hogy az <i>Oldarich</i> névnek van egy <i>Uldarich</i> alakváltozata, amelyből aztán az <i>Ulrik</i> név keletkezett. Következésképp <i>Odor-vár</i> nevének „fordítása” nem „Üreg(es)-vár”, hanem <i>Ulrik-vár</i>. Ezt az etimológiát adja meg, illetőleg ebben a jelentésben közli ezt a hegynevet <i>Kiss Lajos</i> is a <i>Földrajzi nevek etimológiai szótára</i> című könyvében. Dr. Mizser Lajos Mint az <i>Élet és Tudomány</i> nagyon régi és hű olvasója szeretnének néhány megjegyzést fűzni a lapjuk múlt évi 15. számában NAGYBÖRZSÖNYRŐL közölt cikkükhöz. Gondolom, érdekelheti az olvasókat, hogy ebben a bányászatáról egykor oly ismert helységben ma egy <i>bányamúzeum</i> is van. Ezt az intézményt egyébként a <i>rudabányai bányamúzeum</i> tartja fenn és rendezte be afféle filiálénak („leányvállalatnak”), ugyanúgy mint a <i>Telkibányán</i> levő hasonló intézményt. Szintén említésre méltó a községnek az a <i>vtizalma</i>, amelyet tudomásom szerint mostanában állítanak helyre. Ez az építmény egyike azoknak a régi örökségnek, amelyeket még át lehet örökíteni az utókorra. S ha már <i>Nagybörzsönyről</i> ejtünk szót, hadd emlékezzünk meg újból <i>Bársony Istvánról</i>, e jeles vadászíróról, aki a legszívesebben ott, a <i>Börzsönyben</i> járta az erdőket. Az ő emlékét egy <i>emlékoszlop</i> őrzi. A neve <i>Bársony-kő</i>. Jól elrejtették — nyilván szándékosan —, amint hogy a tavaly <i>száz esztendeje</i> született <i>Bársony István</i> is így, rejtekezve figyelt meg az írásaiiban oly szépen megörökített természetet. (<i>Bársony Istvánról</i> lapunk 1980. évi 42. számában külön is megemlékeztünk. — <i>A szerk.</i>) Csal Béla	Cikkeinkben csillag jelzi azokat a kifejezéseket és neveket, amelyek a kislexikonban szerepelnek. CSIP (chip = morzsa): hibrid integrált áramkörökbe beültethető, tokozás nélküli, félvezető alapú miniatűr alkatrész. (A tudomány világa) HORATIUS FLACCUS, QUINTUS (i. e. 65–i. e. 8): római költő, felszabadított rabszolga fia, akit <i>Maecenas</i> támogatott. Ma is élvezetes versei, főként ódái a magyar költészetre nagy hatással voltak. (Danae) METALLOGRÁFIA: a színesfémek és ötvözetek fizikai, kémiai és mechanikai tulajdonságait kutató és rendszerező tudomány. Legfőbb módszere a mikroszkópos fémvizsgálat, amelynek során a finoman csiszolt és híg savval maratott fémminta kristályai és a közbe települt anyagok jól felismerhetők. (Árpád-kori kovácsműhely) OVIDIUS NASO, PUBLIUS (i. e. 43–i. sz. 18): egy ideig <i>Maecenas</i> köréhez tartozó római költő, akit <i>Augustus</i> császár a Fekete-tenger partjára, <i>Tomiba</i> (a mai romániai <i>Constanta</i> közelébe) száműzött. (Danae) PRIBINA: a IX. század első felében élő morva törzsfő, akinek a frankokkal fenntartott kapcsolatai miatt el kellett menekülnie a nyitrai morva szláv fejedelemség területéről, s a frank uralom alá tartozó Nyugat-Dunántúlon nyert hűbérbirtokot. Kerületének központja a mai <i>Zalavár</i> melletti <i>Mosaburg</i> volt, ahol az idő tájt <i>Cirill és Metód</i>, az ortodox egyház két alapítója is járt. (Árpád-kori kovácsműhely) RÖNTGENDIFFRAKCIÓ: a röntgensugárzás elhajlása (irányváltozása), amelyet a röntgensugár útjába helyezett, annak hullámhosszúságával összemérhető nagyságú valamely akadály, például egy kristálynak a rácsszerkezete okoz. A ~-val így jól tanulmányozható a különféle anyagok kristályszerkezete. (Árpád-kori kovácsműhely) TEKTONIKUS: a földkéregben a hegységképző erők hatására végbemenő alakváltozások összessége. (A tudomány világa)